

Kaupunkisuunnittelukeskus
Yleiskaavaosasto/Essi Leino
Yleiskaavapäällikkö
PL 43
Tekniikantie 15
02150 Espoo

ESPOON POHJOIS- JA KESKIOSIEN YLEISKAVAEHDOTUS, ALUE 722300

Kaupunkisuunnittelukeskus on pyytänyt kaupunginmuseon lausuntoa Espoon pohjois- ja keskiosien yleiskaavaehdotuksesta. Suunnittelualue kattaa lähes koko Pohjois-Espoon Nuuksion järviylängön aluetta lukuun ottamatta. Keski-Espoosta suunnittelualueeseen kuuluu osia Espoon keskuksen, Kuurinniityn ja Kaupunginkallion kaupunginosista. Espoossa alueellisen vastuumuseon kulttuuriympäristötehtävää hoitavana viranomaisena Espoon kaupunginmuseo lausuu asiasta seuraavan.

Taustaa

Pohjois- ja keskiosien yleiskaavalla korvataan osa vahvoista yleiskaavoista PYK 1 ja PYK 2. Yleiskaava on luonteeltaan strateginen. Se määrää yleiskaava-alueen tulevaisuuden kannalta olennaisimmat kehityslinjat ja keskeiset painopisteet, ja sillä mahdollistetaan alueen pitkäjänteinen kehittyminen osana tiivistyvää kaupunkirakennetta. Espoo-tarinan mukaisesti aidosti verkostomainen raideliikenteeseen tukeutuva kaupunkirakenne mahdollistaa taloudellisesti, ekologisesti, sosiaalisesti ja kulttuurisesti parhaan tavan kehittää Espoon kaupunkia.

Yleiskaavan mitoituksen lähtökohtana on Espoon kaupungin omat väestönkehitysarviot sekä seudullisessa suunnittelussa käytetyt arviot. Yleiskaavan mitoituksessa on varauduttu noin 60 000 uuteen asukkaaseen ja noin 11 000 uuteen työpaikkaan vuoteen 2050 mennessä.

Kaavakartta koostuu 100 m x 100 m:n ruuduista, joista muodostuvat alueet kuvaavat maankäytön pääkäyttötarkoitusta. Alueiden minimikokoon noin 4 hehtaaria eli neljä ruutua. Ruutuja tarkastellaan aluekokonaisuuksina, ei yksittäisinä ruutuina. Alueilla ei ole tarkkaa rajaa. Tarkemmat aluerajaukset ratkaistaan maankäytön jatkosuunnittelussa.

Kaava-alueella on valtakunnallisesti arvokkaita rakennettuja ympäristöjä (RKY), maakunnallisesti arvokkaita kulttuuriympäristöjä, seudullisesti ja paikallisesti arvokkaita kulttuuriympäristöjä sekä muinaismuistolain (295/1963) suojaamia kiinteitä muinaisjäännöksiä sekä muita arkeologisia kulttuuriperintökohteita.

Kaupunginmuseon kanta

Kulttuuriympäristöselvitysten riittävyys

Maankäyttö- ja rakennuslaki (132/1999) edellyttää, että yleiskaavan tulee perustua kaavan merkittävät vaikutukset arvioivaan suunnitteluun ja sen edellyttämiin tutkimuksiin ja selvityksiin. Kaavan vaikutuksia selvitettäessä otetaan huomioon kaavan tehtävä ja tarkoitus (MRL 9 §). Pykälässä tarkoitettuihin tutkimuksiin ja selvityksiin kuuluvat mm. kaavoitettavan alueen ja sen lähialueen luonnonoloja ja kulttuuriympäristöä koskevat tutkimukset ja selvitykset.

Kaavaehdotuksen yleismääräyksissä mainitaan kulttuuriympäristöihin liittyen: ”Maankäytön jatkosuunnittelussa ja muissa toimenpiteissä on arvioitava kulttuuriympäristöjä ja muinaismuistoja koskeva selvitystarve yhteistyössä museoviranomaisen kanssa.” Yleiskaava-alue sisältää kuitenkin laajoja osia, joille asemakaavan laatiminen on epätodennäköistä.

Espoon kaupunginmuseo on osallistunut yleiskaavatyön yhteydessä tehtyjen selvitysten ohjausryhmiin ja johdonmukaisesti esittänyt kantansa selvitysten riittämättömyydestä.

Rakennettu ympäristö

Yleiskaavatyön yhteydessä on teetetty yleiskaavatasoinen kulttuuriympäristöselvitys, jonka yhteydessä on tehty yksi maastokäynti (FCG 2019). Työ perustuu vanhojen selvitysten yhdistämiseen sekä karttojen ja ilmakuviin tutkimiseen. Selvitys lähinnä toteaa tunnettujen arvokkaiden kulttuurimaisemien tilanteen. Joitakin alueita nostetaan esiin tutkimisen arvoisina, mutta niitä ei ole tutkittu kyseisen työn puitteissa. Yhdistelmänä tehdyistä selvityksistä se kuitenkin esittää huomattavimpien kohteiden pääpiirteitä.

Yleiskaavaosasto on tehnyt yleiskaavaa varten tunnistamistaan kyläalueista kohdekortit (Kaupsu 2019). Tämä selvitys on yleiskaavaa palveleva yhteenveto, jossa nostetaan esiin myös kohteita, jotka eivät esiinny konsultin tekemässä selvityksessä.

Pohjois-Espoon historiallisesta tiestöstä on tuore inventointi, joka palvelee tarkoitustaan (Moilanen 2017). Puutteena on, että käytöstä poistunut historiallinen (keskiaikainen ja sitä vanhempi) tiestö puuttuu. Tällöin on kyse joistakin kyläteistä ja kylien sisäisistä kulkuyhteyksistä, jotka eivät enää ole käytössä.

Pohjois-Espoon rakennuskulttuurin ja kulttuurimaiseman tuntemus nojaa pääosin edelleen 38 vuotta sitten tehtyyn selvitykseen, jota on osin täydennetty 30 ja 16 vuotta sitten. Selvitykset ovat siis vanhentuneet, lukuun ottamatta tiestön inventointia. Uudisrakentaminen on viime 15 vuoden aikana tuntuvasti lisääntynyt myös Pohjois-Espoossa, joten kattava tarkempi rakennusinventointi on tarpeen, jotta

olemassa olevaa rakennuskantaa pystytään riittävästi ottamaan huomioon kaavoituksessa.

Arkeologinen kulttuuriperintö

Suurin puute kulttuuriympäristöä koskevassa tiedossa liittyy arkeologiseen kulttuuriperintöön. Maankäyttö- ja rakennuslain 197 §:n mukaan kaavaa laadittaessa, hyväksyttäessä ja vahvistettaessa on noudatettava, mitä muinaismuistolain 13 §:ssä säädetään. MML 13 § korostaa kaavoittajan vastuuta olla selvillä tunnetuista muinaisjäänöksistä. MRL 9 §:stä puolestaan seuraa velvollisuus huolehtia siitä, että saatavilla oleva tieto on riittävää suhteessa kaavoituksen tavoitteisiin.

Kaavatyön yhteydessä on teetetty Espoon pohjois- ja keskiosien yleiskaavatasoinen arkeologinen esiselvitys (Mökkönen & Laulumaa 2018). Selvityksessä on määritelty arkeologista potentiaalia kaava-alueen eri osissa. Tähän selvitykseen ei kuitenkaan ole kuulunut lainkaan kenttätutkimuksia, eli uusia kohteita ei ole etsitty eikä tunnettuja kohteita ole tarkastettu. Lisäksi selvityksen mukaan kaava-alueesta noin puolet omaa vähintään jonkin verran arkeologista potentiaalia, mikä kertoo varmentavan kenttätutkimuksen tarpeesta sekä osittain selvityksen suurpiirteisyydestä.

Tämän vuoksi tiedot muinaisjäänöksistä ja muista arkeologisista kohteista perustuvat edelleen pääosin 15-30 vuotta vanhoihin tutkimuksiin lukuun ottamatta muutamia tuoreempia pienempialaisia inventointeja. Museoviraston ohjeistuksen mukaan arkeologista inventointia on syytä edellyttää alueilla, joiden inventointi on yli 10 vuotta vanha.

Edellä mainituista syistä kaupunginmuseo ei pidä tehtyä arkeologista esiselvitystä riittävänä yleiskaavan tarpeisiin. Selvityksen perusteella ei voida riittävällä tarkkuudella arvioida kaavan vaikutuksia arkeologiseen kulttuuriperintöön. Lisäksi aiemmin mainittu yleiskaavamääräys kulttuuriympäristöjen ja muinaismuistojen selvitystarpeesta ei museon näkemyksen mukaan poista maankäyttö- ja rakennuslain yleiskaavalle asettamia vaatimuksia riittävästä selvityksistä.

Kuten kaupunginmuseo on alusta asti korostanut, tulee kaava-alueella teettää kattava arkeologinen inventointi, johon sisältyy myös perusteellinen kenttätyöosuus.

Kulttuuriympäristöt liitekartta

Kaavakartan liitekartassa 5 on esitetty kaava-alueen kulttuuriympäristöt. Näitä ovat valtakunnallisesti arvokkaat rakennetut kulttuuriympäristöt (RKY), maakunnallisesti arvokkaat kulttuuriympäristöt, muinaismuistolain (295/1963) suojaamat kiinteät muinaisjäänökset, muut arkeologiset kulttuuriperintökohteet, historiallinen tieverkko, sekä alueellisesti tai paikallisesti arvokkaiden rakennushistoriallisten kohteiden alueet sekä kylä- ja kartanomaisemat.

Pääsääntöisesti kulttuuriympäristön kohteet on huomioitu liitekartassa hyvin muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta. Jotkin kiinteät muinaisjäännökset ovat laajuudeltaan liitekartassa käytettyä symbolia laajempia, ja nämä kohteet tulisi merkitä liitekarttaan muinaisjäännösrekisterin mukaisella aluemerkinällä.

Kaupunginmuseon ehdottamat muutokset kaavamerkintöihin

Museon ehdottamat muutokset on esitetty liitteessä 1 *Pohjois- ja keskiosien yleiskaava. Kartta Espoon kaupunginmuseon muutosehdotuksista* ja liitteessä 2 *Pohjois- ja keskiosien yleiskaava. Lista Espoon kaupunginmuseon muutosehdotuksista*.

Kaupunginmuseon yleisiä huomioita kaavamerkintöihin ja -määräyksiin

AME

Merkinnän tavoitteena on avoimen maisematilan säilyminen. Merkinnällä osoitetaan tällä hetkellä avoimia peltoalueita. Merkinällä mahdollistetaan kuitenkin mm. asuinrakentaminen. Kaupunginmuseon mielestä merkinnän tulisi olla tiukemmin ohjaava. Lisäksi kaavamääräykseen tulee lisätä M-merkintää vastaava määräys: "Maisemaa muuttava maanrakennustyö tai muu näihin verrattavissa oleva toimenpide on luvanvaraista siten kuin MRL 128 §:ssä on säädetty." AME-alueet ovat lähes aina arvokkaita kulttuuriympäristöjä, joten luvanvaraisista toimenpiteistä tulee pyytää myös museoviranomaisen lausunto.

TP/A

Kaavamerkinnällä osoitetaan elinkeinoelämän ja asumisen alueita. Asuinrakentamisen tehokkuutta ei ole kaavamääräyksellä osoitettu. Tehokkuus olisi kuitenkin syytä määrittää yleiskaavassa, kuten on tehty A-merkintöjen kanssa, koska merkinnällä osoitetaan myös alueita, joihin ei ole lähiaikoina tulossa asemakaavaa.

EH

Merkinnällä sallitaan hautausmaatoimintoja ja sitä tukevia kirkollisia toimintoja palvelevien rakennusten rakentaminen, mutta ei asuinrakentamista. Alueella on kuitenkin tällä hetkellä myös asumista. Kaavamääräyksessä tulee olla maininta tästä.

C-alueet

Espoon keskuksen C-alue työntyy lähelle Espoonjokea ja Espoon kirkonmäen RKY-alueetta, pitäen sisällään mm. Vanhan Lagstadintien varren vanhat rakennukset ja niiden pihapiirit. Alue on Espoon keskeisintä kulttuuriympäristöä. Espoon kirkonmäki on keskiajalle periytyvä kirkkoympäristö, johon kuuluu historiallisille pitäjänkeskuksille tyypilliseen tapaan kirkko tapuleineen ja kirkkotarhoineen, pitäjäntupa, pappila, koulu sekä uudempi hautausmaa siunauskappeleineen. Mäellä vastapäätä Espoon kirkkoa on Södrikin keskiaikaisella kylätontilla Domsin kantatilan jugendhenkinen päärakennus, viimeinen kylän viidestä kantatilasta, sekä mm. Espoon ensimmäinen kunnallinen kansankoulu Lagstadin koulu keskiajalta periytyvän Vanhan Lagstadintien varrella. Nämä ovat kaikki yleiskaavaehdotuksen Espoon keskuksen C-alueen sisällä.

Kaupunginmuseon katsoo, että Espoonjoen rantavyöhyke tulee turvata myös joen eteläpuolella siten, että tehokkaan rakentamisen mahdollistava C-merkintä poistetaan jokirannasta, Vanhan Lagstadintien ympäristöstä kulttuurihistoriallisesti arvokkaine rakennuksineen, sekä maisemallisesti tärkeästä Lakelankalliosta.

Joukkoliikenneyhteydet

Pitkäjärven yli esitettyyn yhteyteen kaupunginmuseo suhtautuu varuksellisesti. Pitkäjärvi ranta-alueineen kuuluu Espoonjokilaakson ylikunnalliseen maakunnallisesti arvokkaaseen kulttuuriympäristöön. Lähderanta on erittäin hyvin säilynyt esimerkki sodanjälkeisestä aluerakentamisesta. Se on arkkitehtien Erik Kråkströmin ja Ahti Korhosen 1959-65 suunnittelema eheä lähiökokonaisuus, johon kuuluu monipuolinen harmonisesti yhteensovitettu rakennuskanta, tieverkosto ja viheralueet, ja sitä pidetään kulttuurihistoriallisesti ja rakennustaiteellisesti arvokkaana. Yleiskaavaehdotuksessa ehdotettu raideyhteys on nyt linjattu Lähderannan maakunnallisesti merkittävän alueen läpi. Vaikka yhteydet on esitetty suuntaa antavasti, se tulee tällä kohdalla linjata Lähderannan ulkopuolelle.

Espoon keskuksesta Jorviin esitetty yhteys Glomsin tilojen kautta ei ole myöskään kulttuuriympäristön suojelun näkökulmasta mahdollinen.

Keskiaikainen Glomsbyn kylä (Lommila) koostuu Nedre ja Övre Glomsin tiloista. Kylään kuulunut Lövkullan myöhemmin kahtiajakautunut tila siirtyi 1700-luvulla nykyiselle paikalleen Espoon kirkonmäen RKY 2009-alueen sisällä.

Suuren Rantatien varteen rakennetut tilakeskukset ovat edelleen olemassa, ja Suuri Rantatie on paikoitellen hahmoteltavissa teiosuuksina Lövkullan talojen välissä Lehtimäentienä. Se jatkuu linjauksena Espoontien vieressä ja ylittää Glomsjoen toistasataa vuotta vanhalla holvatulla kivisillalla Nedre Glomsin 1700-luvun alussa rakennetun postitalon kohdalla. Tämä on yksi Espoon kaupungin vanhimmista asuinrakennuksista. Yli-Lommilan kuja -nimisenä

23.11.2020

tieosuutena Suuri Rantatie jatkuu Övre Glomsin tilan päärakennuksen ja poliisimestarille 1883 rakennetun talon välistä, sekä jatkuu Bembölessä Kuninkaantie-nimisenä tienä.

Raideyhteys on yleiskaavaehdotuksessa esitetty kulkeväksi halki tätä Espoon keskeisintä kulttuurimaisemaa, Espoon kirkonmäen RKY-alueen ja Espoonjoen maakunnallisesti arvokkaan kulttuuriympäristön läpi, Suuren Rantatien ja Glomsin sillan maisemassa Nedre ja Övre Glomsin yli, 150-vuotiaan kaariholvisillan yli Bembölen kohdalla ja Karvasmäen kylän kahden jäljellä olevan talon, Ersin ja Glimsin ohitse Jorvin sairaalaan. Tällainen linjaus ei ole mahdollista toteuttaa kulttuuriympäristöarvoja vaalivalla tavalla.

Yhteenveto

Espoon kaupunginmuseo pitää yleiskaavan uusimista hyvänä asiana. Sekä ELY-keskus, että kaupunginmuseo ovat useasti huomauttaneet yleiskaavan vanhentuneisuudesta. Käsillä oleva yleiskaavaehdotus on pääpiirteissään hyvä, mutta sitä tulee kehittää kulttuuriympäristöarvoja paremmin huomioon ottavaksi lausunnossa kirjattuja seikkoja huomioimalla.

Espoon kaupunginmuseo pitää Espoon pohjois- ja keskiosien yleiskaavaehdotuksen kulttuuriympäristöselvityksiä riittämättöminä ja tietoja osin vanhentuneina. Kattavien inventointien tekeminen sekä arkeologisen kulttuuriperinnön että rakennetun ympäristön osalta on tarpeellista.

Kaupunginmuseon ehdotukset kaavamerkintöjen muuttamiseksi kulttuuriympäristön arvojen turvaamiseksi on esitetty liitteissä 1 ja 2. Lisäksi museo on sekä lausunnossa että liitteissä esittänyt kaavamerkintöihin ja -määräyksiin liittyviä tarkennuksia.

Kaupunginmuseolla ei ole muuta huomautettavaa Espoon pohjois- ja keskialueiden yleiskaavaehdotukseen.

Maarit Henttonen, museonjohtaja
maarit.henttonen@espoo.fi
Vaihde 09 816 21

Tryggve Gestrin, intendentti
tryggve.gestrin@espoo.fi
Vaihde 09 816 21

Liitteet

Liite 1 Pohjois- ja keskiosien yleiskaava. Kartta Espoon kaupunginmuseon muutosehdotuksista.

Liite 2 Pohjois- ja keskiosien yleiskaava. Lista Espoon kaupunginmuseon muutosehdotuksista.

Tiedoksi

Museovirasto, kulttuuriympäristön suojelu
Uudenmaan ELY-keskus, ympäristö ja luonnonvarat -vastuualue